

Jamrik Levente– Jungmayer Mihály

40 éve a Duna mélyén a titokzatos Senki-szigete

(1. rész)

Jókai nem hazudott: létezett a „Senki-szigete”. A magyar-román-szerb hármashatár közepén elnyúló Ada-Kaleh szigete turisztikai attrakciónak számított jó klímája, vadregényes festői romjai és etnikai egzotikumai miatt, amely a Vaskapu I. erőmű építése miatt 40 éve tűnt el a Duna hullámaiban.

„Nevem Senki”

Jókai Mór „Aranyember” című regényének egyik központi helyszínére, az utópisztikus és idilli életkörülményeket bemutató „Senki szigetre” talán mindenki emlékezik kötelező iskolai olvasmányából. A társadalomtól és az üzleti világtól elzárt dunai ködben megbújó szigetről az olvasó azt hinné, hogy csak az író fantáziájában született meg, holott maga a „nagy mesélő” vallotta be „Utóhangok” című írásában, hogy a „*jogilag sem a magyarokhoz, sem a törökökhöz sem tartozó*” szigetről Frivaldszky Imre természettudós mesélt neki egy al-dunai geológiai túráját követően. A szóban forgó sziget ráadásul Európa lakói előtt sem volt ismeretlen. Hérodotosz legendáiban Cyraunis néven említették a Dunába ömlő Cserna folyó torkolatánál elnyúló gránitszigetet, de a rómaiak gyakran hívták Yernis-nek, Saan-nak és Cotinusának is, ami „cserszőmörce földjét” jelentette. A németek nemességükkel csak Caroline-Insel néven emlegették.

Az 1750 méter hosszú és 4-500 méter széles sziget a folyam kanyarulatának megfelelően ív alakú volt, felső végénél két kisebb kavicszátony terült el. Stratégi-

ai fontosságú helyen (a Vaskaputól 4 km-re, az osztrák-magyar - szerb - román határ közelében) feküdt. Katonai jelentősége abban állt, hogy az al-dunai hadjáratok, határátkelőként pedig a szárazföldi közlekedés egyik fontos ellenőrző pontja volt, ezért is erősítette meg Hunyadi János 1444-ben egy földvárral a szigetet, amit 1691-ben bővített ki 400 férőhelyes erősségé Veterani császári altábornagy. A törökellenes háborút lezáró, 1699. január 26-án megkötött karlócai béke után a Bánát, így a közeli Orsova városa a szigettel együtt a törökök kezén maradt, akik egy hadikikötőt alakítottak ki a sziklatömb északi részén. A Duna által körbeölelt szigetet ekkortól kezdték el Ada-Kaleh-nek

hívni, ami magyarul „erődszigetet”, „szigetvárat” jelent.

1717 augusztusában a császári osztrák és magyar csapatok visszafoglalták a szigetet, majd Savoyai Jenő utasítására Bánát új kormányzója, Claudius Florimund Count von Mercy tábornok egy hatszögű „Vauban”-stílusú erődöt építtetett a dunai sziget közepére, amelynek négy nagy bástyáját a hadsereg akkori vezéreiről nevezetett el: Károly, Jenő, Mercy és Wallis. Ahogy húszéves építése során elkészült az erősség, a vidini török pasa rögtön ostrom alá vette a vízi várat. Az 1738. május 29-től augusztus 15-ig tartó több hullámban levezényelt támadások során báró Kehrenberg ezredes 2000 katonájával és 120 ágyújával nem tudta a túlerőt feltartóztatni, így kénytelen volt feladni Ada-Kaleh szigetét. Az 1739. szeptember 1-én megkötött belgrádi béke ötödik pontja alapján Orsova és a sziget a török kezén maradt, míg a Temesi Bánság közigazgatásilag a császár birtokába került. A fényes Porta ekkor keresztelte át az erősség bástyáit Tekijára, Elisabethre, Verciorovára és Allionra, és ekkor költöztetett muszlim vallású polgárokat a szigetre. 1788 februárjában Bécs ismét hadat üzent Konstantinápolynak. Az 1789. október 24-től gróf Wartensleben császári altábornagy vezette ostrom során Mehemed Takir aga és 2740 főnyi védőserege 1790. április 16-án kapitulált. Az Új-Orsovára átkeresztelt sziget parancsnokának azonban hiába nevezték ki Haan vezérőrnagyot, a szisztovói béke alapján a sziget oszmán fennhatóság alatt maradt.

Miután Bem tábornok 1849. május 16-án megszállta Ó-Orsovát, követeket küldött át Ozman bejhez, a sziget várparancsnokához azzal az üzenettel, hogy a török

földre menekült osztrákokat fegyvereztesse le. Bem apó két nap múlva személyesen is tárgyalt vendéglátójával, aki megígérte a hadvezér kívánságának teljesítését. Az 1849. augusztus 24-i mehadiai ütközet után a magyar honvédsereg maradványai és több politikus, mint például Szemere Bertalan és Batthyány Kázmér is itt lépett török földre, miután menekülés közben elásták Ó-Orsova határában a magyar Szent Koronát.

Az Osztrák-Magyar Monarchiának Ada-Kaleh hovatarozása nem volt közbömbös, hiszen sem Bécs, sem Budapest nem akarta, hogy a török ellen szabadságharcot vívó Románia és Szerbia bármiféle katonai kontingenst helyezzen el ide. Az orosz-török háborút lezáró 1878. március 3-án San Stefanó-i béke értelmében Konstantinápolynak az összes dunai szigetre épített erődjét le kellett volna rombolnia, és Új-Orsovát Belgrádnak kellett átadnia. Gróf Andrássy Gyula közös külügyminiszter kezdeményezésére azonban 1878. május 21-én az osztrák-magyar és a török kormány képviselői Bécsben arra jutottak, hogy az erődöt a szerbek helyett inkább a császári és a királyi csapatok szállják meg addig, amíg azt a szultán később vissza nem kéri. A megszálló erő parancsnokává lovag Gröller Albin vezérőrnagyot nevezte ki Ferenc József, aki május 26-án hajnal 3 órakor foglalta el csapataival a szigetet. Ada-Kaleh időközben elvesztette katonai jelentőségét, így 1894-ben már csak 1 tiszt és 28 gyalogos katona képezte a sziget magyar helyőrségét az 500 muszlim hitű polgár mellett. Bosznia-Hercegovina annexiójakor gyakran kikötöttek itt a dunai birodalom hadihajói és monitorjai is.

(Falanszter 2011.12.10.)

Folytatjuk